

ОЦІНКА РІВНЯ ТРАВМАТИЗМУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

У статті викладено результати аналізу рівня травматизму в регіонах України. Установлено, що в останні роки спостерігається погіршення умов праці, зростання числа нещасних випадків на виробництві. Подано рекомендації щодо покращення умов праці на виробництві.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки актуальність проблеми умов праці на виробництві набуває дедалі більшої державної уваги. У суспільній свідомості формується стійке переконання, що лише за допомогою послідовних і водночас, рішучих перетворень у цій сфері можна забезпечити прогресивний розвиток держави, успішно вирішувати соціально-економічні проблеми, створити належне підґрунтя для безпечної життєдіяльності населення. На цій підставі можна стверджувати, що забезпечення сприятливих умов праці на виробництві є пріоритетним напрямом в цілій низці складових національної безпеки, перш за все в економічній, соціальній та екологічній сферах.

Держава керується нагальною необхідністю досягнення повної відповідальності керівників підприємств, організацій та установ за створення працівникам сприятливих та безпечних умов праці, запобігання на виробництві нещасних випадків, професійних захворювань, зведення до мінімуму впливу на людину небезпечних та шкідливих факторів. На жаль, означені питання зараз в основному декларуються. В результаті цього перехід економіки України до ринкових відносин і викликаний цим дисбаланс у виробництві, відсутність необхідних законодавчих актів, методичних розробок, положень та інструкцій не могло не відбитися на стані умов та охорони праці, травматизмі та професійних захворюваннях працівників.

В Україні спостерігається тенденція до нарощування економічного потенціалу, який характеризується зростанням обсягів виробництва, збільшенням кількості робочих місць, підвищенням добробуту громадян. Нинішній етап економічних реформ є надзвичайно відповідальним у плані практичної реалізації базових принципів, покладених в основу розвитку суспільства, серед яких найважливішим є забезпечення конституційного права громадян на належні, безпечні і здорові умови праці. Вирішення цих питань постійно перебуває у полі зору Президента України та Уряду, про що свідчать відповідні рішення, особливо за останні роки. Реалізація зазначених рішень дала змогу значною мірою стабілізувати стан безпеки праці на виробництві, проте нерозв'язаних проблем у цій сфері залишається ще багато. Зниження рівня виробничого травматизму і захворюваності професійного характеру – це одне з найсерйозніших завдань сьогодення. Смертність на виробництві не є фатально невідворотною. Самі по собі нещасні випадки не відбуваються, хвороби не виникають з нічого. Усі ці негаразди мають причину. Більшості нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань можна запобігти. На жаль, за рівнем травматизму на виробництві та в побуті Україна випереджає всі розвинені держави світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Важливі аспекти функціонування умов праці, факторів та елементів, що впливають на їх формування, управління та механізм їх регулювання знайшли висвітлення і набули розвитку в працях вітчизняних та зарубіжних економістів. Зокрема українські вчені зробили значний внесок у дослідження цих питань: А. Амоша, О. Новікова, В. Корж, В. Костиця, О. Мартякова, І. Міценко, І. Панченко, [1, 2, 3, 4, 6]. Не зважаючи на збільшення числа праць із зазначеної проблеми, в сучасній економічній літературі недостатньо досліджуваними залишаються проблеми зменшення рівня травматизму на виробництві.

Постановка завдання. У зв'язку з цим метою даної статті є аналіз рівня травматизму в регіонах України та надання рекомендацій щодо поліпшення умов праці на виробництві.

Основний матеріал дослідження. Рівень травматизму в світовій промисловості є дуже високим і набагато перевищує людські втрати в численних військових конфліктах, що відбуваються в різних точках земної кулі. Згідно з статистикою Міжнародної організації праці, щорічно в світі реєструється близько 15 млн. виробничих травм, а кожні три хвилини в світовій промисловості гине один робітник. В Україні внаслідок травм кожні п'ять годин помирає одна людина. Разом з тим стан умов праці в промисловості не є задовільним. Так, за даними статистики щоденно в країні виникає 260 випадки травматизму і захворюваності, вперше зареєстрованих, або 11 випадків щогодини, що свідчить про інтенсивність, масштабність процесу і визначає його значимість. Високий рівень травматизму

спостерігається в галузях важкої промисловості – вугільної, металургійної, важкому машинобудуванні, будівництві і сільському господарстві [3, с. 3].

Перехід економіки на ринкові важелі господарювання спонукає підприємства економити всі види ресурсів, скорочувати невиробничі витрати, в результаті чого підприємства почали економити кошти на охорону праці, в тому числі на відшкодування наслідків виробничого травматизму і профзахворювань. Разом з тим охорона праці та покращення умов праці – це спеціалізовані види діяльності, які впливають на показники здоров'я нації. Значення здоров'я людей для розвитку суспільства підкреслювалося ще в працях соціалістів-утопістів К.А. Сен-Сімона, Ш. Фур'є і Р.Оуена, які мріяли про ідеальну організацію суспільства, здатного забезпечити здоров'я його громадян – одну з основ їх продуктивної і якісної праці. Сучасний етап ринкових відносин в Україні вимагає усвідомлення державою та усім суспільством цінності здоров'я населення, економічної результативності інвестицій в галузь охорони здоров'я і праці. Стан здоров'я працюючих, забезпечення гідних умов праці є важливим наочним відображенням рівня економічного розвитку країни, спрямованості її соціальної політики. Виступаючи якісною характеристикою трудоресурсного потенціалу України, стан здоров'я громадян безпосередньо зумовлює рівень продуктивності праці та значною мірою впливає на перспективи її соціально-економічного розвитку.

Так, тільки за 1991 рік на підприємствах колишнього Радянського Союзу загинуло близько 15 тис. працівників. В Україні за часів перебування у складі колишнього СРСР на виробництві щорічно гинуло близько 4 тис. осіб. Після набуття Україною незалежності число нещасних випадків значно зменшилось (рис. 1), але це не є лише заслугою поліпшення становища, оскільки до недавнього часу в Україні відбувалось падіння обсягів виробництва.

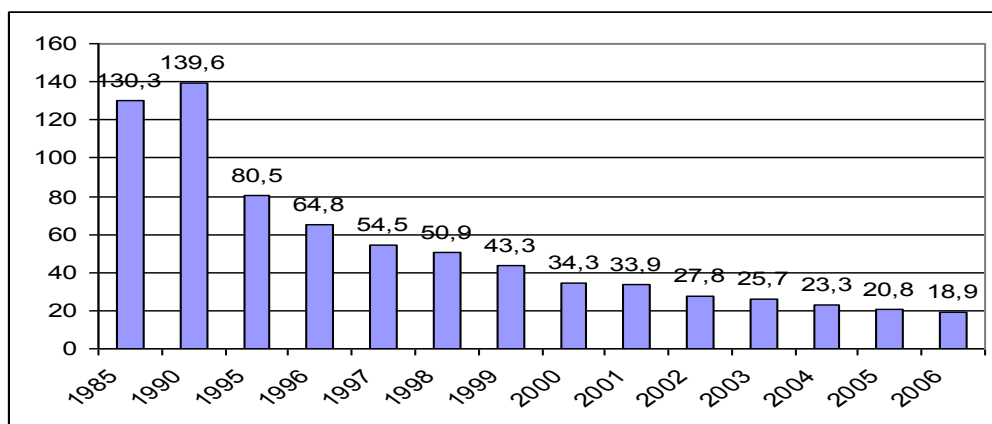

Рис. 1. Кількість потерпілих з втратою працездатності на один робочий день і більше та зі смертельним наслідком по Україні за 1985-2006 роки, тис. чол.

Надзвичайно складною є ситуація з травматизмом у вугільній промисловості, де щорічно травмується понад 200 чол. Неблагополучним також є становище в інших галузях виробництва: в агропромисловому комплексі (200-300 чол.), на будівництві (близько 150 чол.), на транспорті (до 100 чол.). Останніми роками кількість нещасних випадків зменшується, але все ж таки частота травматизму залишається в декілька разів більшою, ніж в інших країнах світу (рис. 2) [7, с. 1].

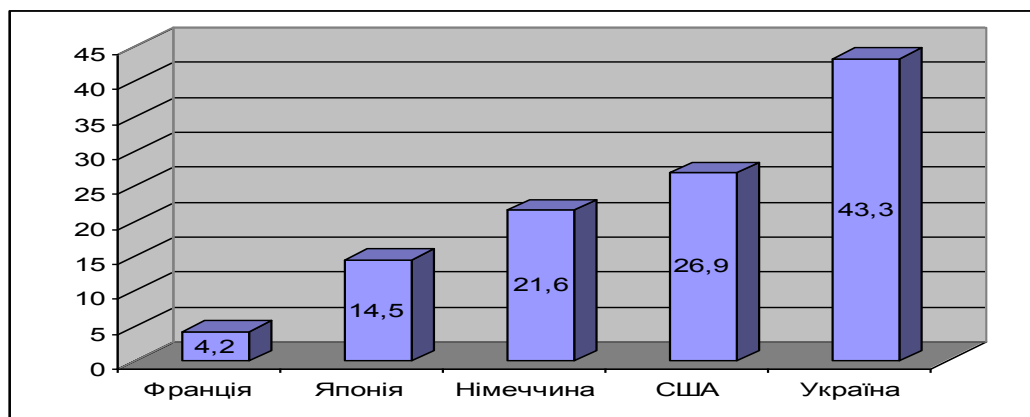

Рис. 2 Рівень ризику загибелі та травмування працівників на виробництві в розрахунку на 100 тис. працюючих в Україні і світі в 2006 р.

На підставі даних рис. 2 можна зробити висновок, що в Україні рівень ризику загибелі та травмування працівників на виробництві в розрахунку на 100 тис. працюючих порівняно з Францією вищий у 10 раз, Японією – у 3 рази, з Німеччиною і США – у 2 рази.

На основі оперативних даних про стан виробничого травматизму за 2006 рік по регіонам України можна заключити, що найвищий рівень травматизму в 2006 році був в Донецькій (29,03 %), Луганській (13,73 %) та Дніпропетровській областях (8,08 %). Досить висока частка травматизму припадає на Запорізьку (4,17 %), Харківську (3,87 %), Львівську (3,53 %) області та м. Київ [8, с. 48]. На інші області України припадає 36,78 % випадків виробничого травматизму (рис. 3).

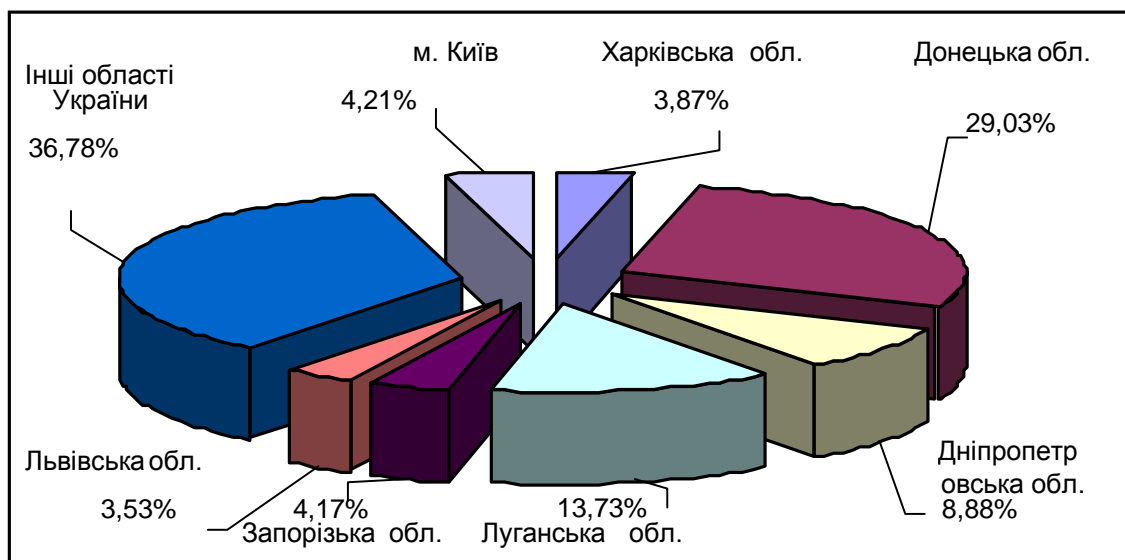

Рис.3. Области України з найбільшим рівнем травматизму в 2006 р.

Найнижчим рівнем виробничого травматизму за аналізований період, характеризуються Чернівецька, Закарпатська та Тернопільська області. На ці області припадає менше одного відсотка виробничих травм в порівнянні з іншими областями України).

Найвищий рівень травматизму зі смертельним наслідком у 2006 р. мав місце у Донецькій (17,37 %), Дніпропетровській (10,02 %), Луганській (8,00 %) областях та в м. Києві (8,18 %) (рис. 4).

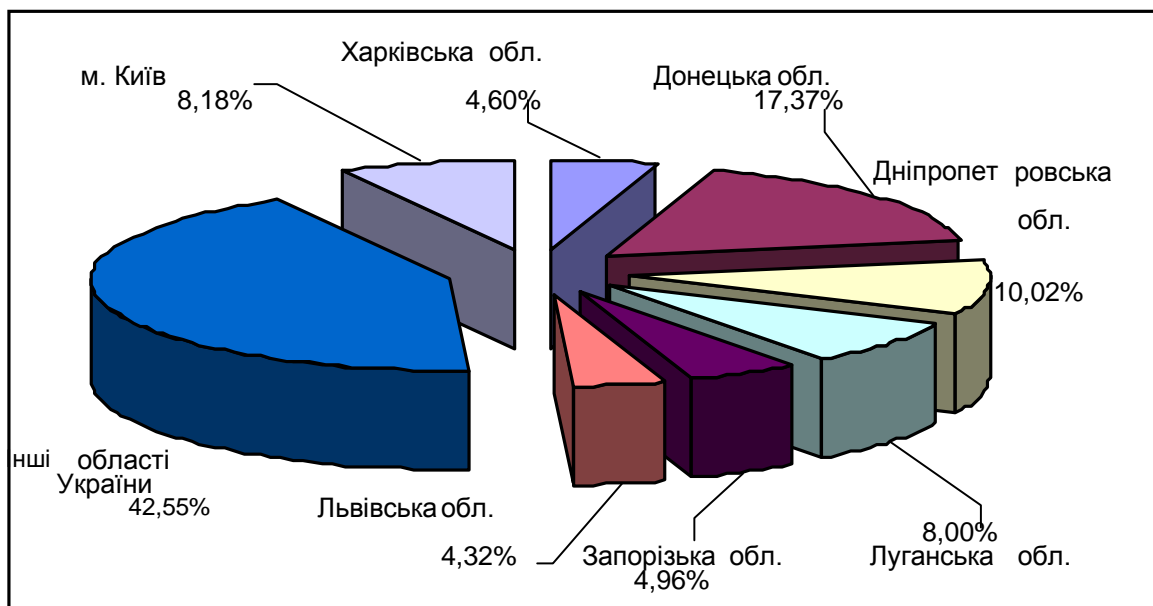

Рис.4. Области України з найбільшим рівнем травматизму зі смертельним наслідком в 2006 р.

Водночас потрібно зазначити, що у 2006 р., в порівнянні з 2005 р., відбулося зменшення кількості загиблих у Дніпропетровській, Житомирській, Запорізькій, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Харківській, Хмельницькій областях та в м. Києві.

Статистика виробничого травматизму по регіонах України показує, що за 2006 р. в Хмельницькій області сталося 346 нещасних випадків, пов'язаних з виробництвом, в тому числі 26 випадків зі смертельним наслідком [7, с. 48]. В порівнянні з 2005 р., 2004р., та 2003 р. кількість випадків загального травматизму зменшилось, натомість зросла кількість випадків травматизму зі смертельними наслідками (рис. 5) [8, с. 47].

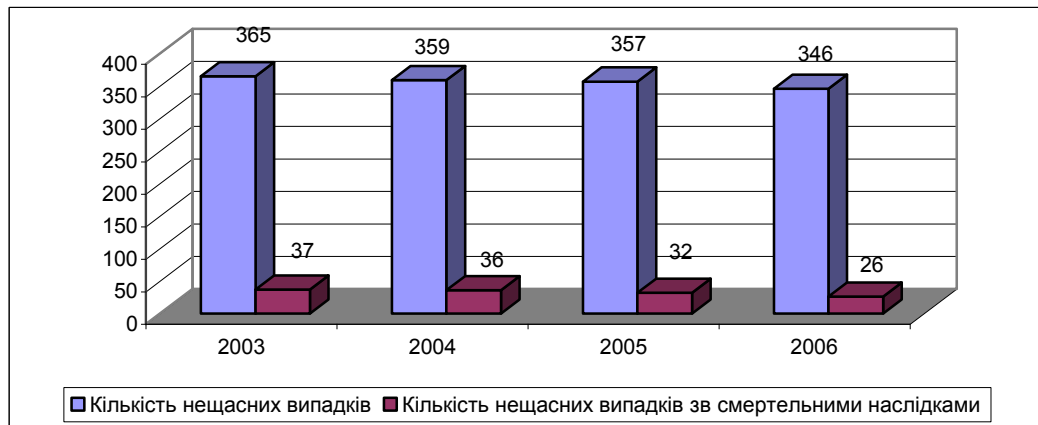

Рис .5. Загальний рівень травматизму та зі смертельними наслідками в Хмельницькій області в 2005-2006 рр.

За даними Держнаглядохоронпраці, щороку матеріальні збитки тільки через смертельні випадки становлять понад 100 млн грн. Від аварійних ситуацій у вугільній промисловості такі збитки становлять близько 24 млн грн, на транспорті – 1,6 млн, у гірничорудній промисловості – близько 100 тис, у хімічній, нафтохімічній промисловості – 5,5 млн, на системах життєзабезпечення – 5,0 млн, в енергетиці – близько 9 млн. Вартість зіпсованого устаткування, зруйнованих будівель, споруд – 3,4 млн грн [3, с. 4].

Нещасний випадок може статися внаслідок різних причин: технічних, санітарно-гігієнічних, організаційних, психофізіологічних, а також через невикористання засобів індивідуального захисту (спецодягу, спецвзуття, окулярів, масок) або неякісного догляду за індивідуальним захисним приладдям.

Значна кількість нещасних випадків пояснюється такими основними причинами:

- незадовільною підготовкою робітників і роботодавців з питань охорони праці, відсутністю належного контролю за станом безпеки на робочих місцях та дотриманням встановлених норм;
- недостатнім забезпеченням працюючих засобами індивідуального захисту;
- повільним впровадженням засобів та приладів колективної безпеки на підприємствах – спрацьованістю засобів виробництва. Переважними причинами є організаційні, що і підтверджує рис. 6.

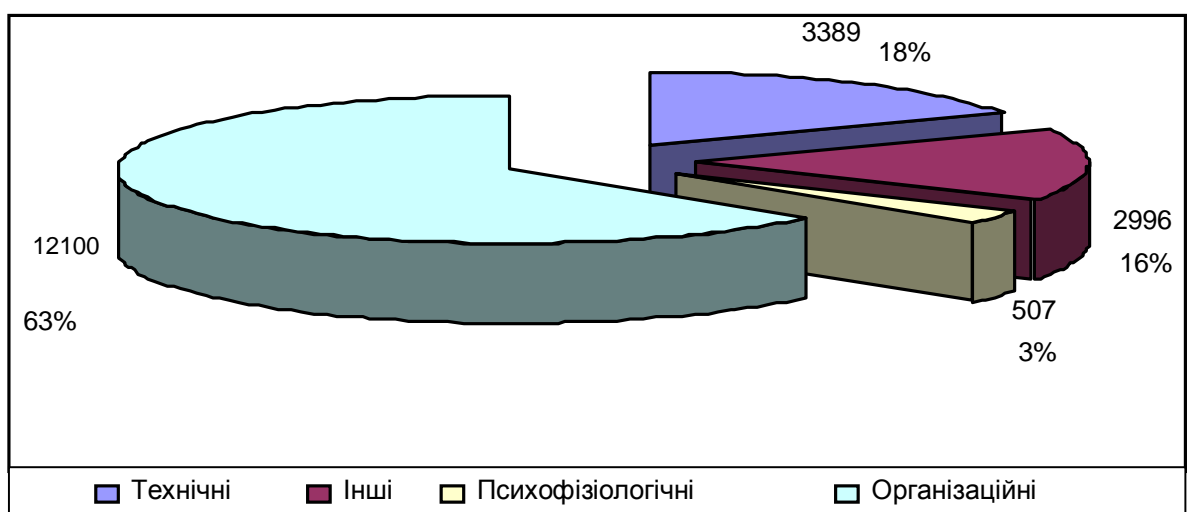

Рис. 6. Розподіл кількості потерпілих в Україні за основними групами причин нещасних випадків, пов'язаних з виробництвом у 2006 році

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У кожному нещасному випадку є дві діючі сторони: об'єктивна – промислове обладнання, транспортний засіб чи природний фактор, що заподіяв людині травму, та суб'єктивна – це сама людина, її відповідні чи невідповідні до ситуації дії, звичка до певних прийомів праці, і нарешті, ставлення до власної безпеки та можливості отримати травму. На жаль, більшість промислового обладнання, що експлуатується в Україні, не відповідає сучасним стандартам безпеки і його швидка заміна, особливо в умовах економічної кризи, неможлива. Але багато залежить і від самої людини.

Але, якби проблема полягала тільки в цьому, її можна було б швидко подолати організацією відповідного професійного навчання. У багатьох випадках людина свідомо порушує правила безпеки з метою чи то економії часу та зусиль, чи переймаючи прийоми праці у старших за віком робітників, чи під впливом колективного почуття, якщо в бригаді прийнято виконувати якісь роботи з порушенням правил безпеки, чи з зухвальства, чи навіть з метою отримання гострих почуттів. Боротьба з такими мотивами порушення правил безпеки дуже складна і потребує довготривалих зусиль з боку керівництва, фахівців з охорони праці та всіх свідомих працівників.

Для успішного вирішення питань зниження травматизму на підприємстві велике значення має ґрунтовне вивчення причин їх виникнення, що дозволяє розробляти дієві плани щодо їх запобігання. Дослідження показують, що сприятливі умови праці є важливим чинником як самої мети виробництва – одержання прибутку, так і засобів її досягнення: підвищення працездатності, продуктивності і якості праці, ефективності мотивації трудової й соціальної активності працівників через задоволення їх потреб, цінностей, інтересів. Виникає необхідність дослідження та аналізу процесу формування потенційної небезпеки, окреслення обставин, за яких вона може проявитись і привести до небажаних наслідків. Регулюючий вплив за таких умов має бути спрямований на доведення ризику до допустимого рівня, тобто мова йде про запобіжно-попереджувальний вплив протікання трудового процесу. Для забезпечення гуманізації умов праці рекомендовано поетапно впровадити комплекс наступних заходів:

- оцінити стан умов праці за результатами соціологічних досліджень;
- провести атестацію робочих місць за умовами праці;
- розробити і впровадити програми поліпшення стану умов і безпеки праці;
- впровадити систему пільг і компенсацій за роботу у несприятливих умовах;
- оцінити ефективність соціально-економічних заходів щодо гуманізації умов праці на виробництві.

Впровадження вищенаведеного комплексу заходів у практичну діяльність дозволить зменшити соціально-психологічні негаразди в колективі. Одночасне підвищення заробітної плати і рівня соціального захисту сприятиме формуванню такого соціально-економічного та психологічного клімату, в якому і працівники, і роботодавці будуть зацікавлені в поліпшенні умов праці, дотримуватимуться трудової та виробничої дисципліни, що є важливими чинниками мотивації високопродуктивної праці. Забезпечення певних мотиваційних аспектів щодо поліпшення умов праці на підприємстві, виявлення специфіки самоуправління умовами праці на робочих місцях та їх самовдосконалення, залучення працівників до прийняття ефективних рішень щодо напрямків вдосконалення трудового процесу створює передумови економічного, освітнього і культурного прогресу персоналу, що є основою гуманізації умов праці на виробництві.

Література

1. Амоша О. І., Новікова О. Ф., Корж В. І. Регіональне управління охороною праці. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2000. – 244 с.
2. Костиця В. І. Безпека праці у цифрах і фактах // Охорона праці. – 2003. - № 5 С. 4-5.
3. Мартякова Є. В. Охрана труда и экономика предприятия / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2000. – 228 с.
4. Миценко І. Дослідження соціально-економічної категорії “Безпека умов праці” // Україна: аспекти праці. – 2002. - № 7. – С. 39-44.
5. Оперативні дані про стан виробничого травматизму за 2006 р. порівняно з 2005 р. // Охорона праці. – 2007. - № 2. – С. 48.
6. Панченко И. В. Организация эффективного социально-экономического управления условиями и охраной труда на современном предприятии // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Управление человеческими ресурсами: государство, регионы, предприятие. – Т. 3. – Донецк, 2006. – 406 с.
7. Охорона праці в Україні: проблеми, досвід і перспективи // БЖД. - <http://www.refine.org.ua/pageid-201-1.html>. - 2007. - 12 квітня.
8. Оперативні дані про стан виробничого травматизму за 2006 р. порівняно з 2005 р. // Охорона праці. – 2007. - № 2. – С. 48.